

ÖVERVAKNING AV FÅGLAR PÅ VÄNERNS FÅGELSKÄR

Sammanfattning av inventeringsresultat år 2013

Inventering av fåglar på Vänerns fågelskär har genomförts varje år sedan 1994, dvs. i 20 år. 2013 fanns betydligt färre måsfåglar men något fler tärnor på fågelskären än 2012. Mest minskade fiskmåsar, både till antal och procentuellt sett. Gråtrutarna minskade för tredje året i följd och var färre än något tidigare år sedan övervakningen startade. I kontrast till detta tangerade antalet silvertärnor tidigare högstanotering. Andfåglarna vitkindad gås och gräsand var fler än någon gång tidigare. För storlom var 2013 däremot ett dåligt år, till och med ett av de sämsta under hela tjugoårsperioden. De häckande storskarvarna har minskat från som mest 3100 par år 2006 till 2 100 par 2013. Av fåtaliga häckfåglar i Väneren påträffades minst 11 par av dvärgmåsar samt 1 par vardera av skrântärna och roskarl.

Vänerns stränder och skär invaderas i allt snabbare takt av buskar och träd, och allt fler tidigare häckningsskär överges nu varaktigt av sjöfåglarna. Däremot är snabba, och ofta betydande, omflyttningar mellan olika vänerskärgårdar från ett år till nästa ett normalt beteende för vissa sjöfåglar. Mellan 2012 och 2013 förekom betydande omfördelning av skrattmåsar och tärnor mellan Vänerns olika skärgårdar.

År 2013 inräknades 29 000 måsfåglar och tärnor (individer) på Vänerns fågelskär, en minskning med 14 % sedan föregående år och något under genomsnittet för hela inventeringsperioden. Fiskmåsens minskning med 24 % kan i förstone verka tämligen dramatisk, men även tidigare har arten visat stor mellanårsvariation (bilaga 1). Ett tänkbart orsakssammanhang skulle kunna vara att många fiskmåsar är i mindre god kondition och avstår från att häcka efter en hård vinter följd av en kall och sen vår som 2013. Gråtrutens och havstrutens sparsamma uppträdande 2013, det lägsta respektive tredje lägsta som noterats, ingår däremot tveklöst i den nedåtgående trend som kunde skönjas redan strax efter millennieskiftet.

Fågelskärens andfåglar och vadare uppträdde däremot med få undantag i antal omkring eller över genomsnittet. Det senare gällde t.ex. för grågås (högstanotering), snatterand, gräsand (högstanotering), vigg, småskrake, strandskata och tofsvipa

Fågelarter upptagna på den *Svenska rödlistan* och/eller i *Fågeldirektivet* som ingår i EU:s lagstiftning är av speciellt intresse att följa inom miljöövervakningen. Av häckfåglar på fågelskär i Väneren gäller det vitkindad gås, storlom, drillsnäppa, silltrut, gråtrut, fisktärna och silvertärna, samtliga med mer eller mindre spridd förekomst i sjön, samt de fåtaligt uppträdande arterna roskarl, dvärgmåsar och skrântärna. Ett urval av arterna kommenteras här nedan.

Vitkindad gås har häckat på fågelskär i Väneren sedan åtminstone 1993. 2013 sågs 34 vuxna fåglar fördelade på 12 fågelskär runt sjön, vilket är fler fåglar och lokaler än något tidigare år. Sex ungvorrar samt ytterligare några troliga häckningar noterades. *Storlom* häckar gärna i anslutning till Vänerns fågelkolonier. Vid inventeringen 2013 hittades liksom även 2011 endast 42 revir jämfört med i medeltal knappt 60 revir. O gynnsamma väderleksförhållanden med kraftiga vindar och vågrörelser under lommens ruvningsperiod, liksom snabbt ökande vattenstånd, påverkar i hög grad lommarnas häckningsframgång negativt.

Roskarl upptäcktes häckande på fågelskär i Vänern 1935 och var därefter bofast i sjön under resten av 1900-talet. Omkring millenieskiftet inträdde en snabb minskning från omkring 10 par fram till 2005, då arten helt uteblev liksom även 2007 och 2012. Trots att ett par roskarlar åter fanns på plats vid inventeringen 2013, är framtidsutsikterna för arten som häckfågel i Vänern naturligtvis mycket ovissa.

Dvärgmåsen har häckat på fågelskär utefter Vänerns östra kust varje år sedan 2003. Förekomsten har långsamt ökat från något enstaka par till minst 11 par 2012 och 2013. Dvärgmåsen får nu betraktas som en etablerad häckfågel i Vänern.

Skräntärnan har häckat i Vänern med 1-3 par under hela inventeringsperioden. De senaste elva åren har ett enda häckande par funnits i Dalbosjön. 2012 övergavs tillfälligt det vanliga häckningsområdet i östra Dalbosjön, Västgötland, och ett skräntärnepar (samma som tidigare?) häckade istället framgångsrikt i Dalbosjöns västra del i landskapet Dalsland. 2013 fanns Vänerns enda häckande skräntärnepar åter i östra Dalbosjön.

År 1989 påträffades häckande storskarv i Vänern. Beståndsutvecklingen har därefter följt ett vanligt mönster hos en nyinvandrad fågelart. Efter en snabb ökning upphörde expansionen vid runt 3 000 häckande par fördelade på som mest 20 häckningslokaler åren 2005-2009. Därefter har beståndsutvecklingen vänt nedåt till drygt 2 100 par på 15 lokaler 2013. De allt fler havsörnarna i Vänern, skarvarnas i stort sett enda naturliga fiender, har säkert medverkat till att årets häckningsframgång i flera kolonier varit mindre god eller t.o.m. dålig med många döda ungar. Örnarna stör de häckande skarvarna samt äter skarvungar. En skarvkoloni uppges ha blivit utsatt för sabotage från människor.

Mellan 2012 och 2013, liksom också mellan 2011 och 2012, förekom betydande omfördelning av mås- och tärnbestånd mellan olika vänerskärgårdar (bilaga 3). Sådan rörlighet är välkänd i Vänern och ingår uppenbarligen i vissa sjöfågelarters livsmönster. Mer långsiktigt påverkar vegetationsutvecklingen på fågelskären i olika delar av sjön förekomsten av inte minst skratmåsen, fisktärnan och silvertärnan. Att hålla lämpliga häckningsskär fria från buskar och träd har ofta visat sig vara en effektiv metod för att gynna sjöfåglarna. Rönjningsinsatserna måste dock ses som en temporär lösning tills mer övergripande åtgärder vidtas för att motverka de senaste årens mycket snabba vegetationsförändring på Vänerns stränder och skär.

Alla medverkande tackas härmed för ett väl genomfört inventeringsarbete i Vänern år 2013!

För Vänerns vattenvårdsförbund samt Länsstyrelserna i Värmlands och Västra Götalands län

Thomas Landgren

Åsgatan 6

547 31 GULLSPÅNG

Tel: 0551-207 12, 070-676 07 94

E-post: landgren.thomas@gmail.com

- Bilagor:**
1. Antalet sjöfåglar och vadare på Vänerns fågelskär åren 1994–2013.
 2. Inventeringsresultat från område 1–9 år 2013.
 3. Procentuell antalsförändring hos Vänerns sju vanligaste måsfåglar och tärnor mellan åren 2012 och 2013.

Sammanfattning av inventeringsresultaten för Vänern åren 1994-2013.

Artnamn	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012	2013
Knölsvan	16	15	13	19	16	6	10	13	43	29	45	38	26	24	13	33	38	23	32	28
Grågås	7	30	113	8	31	8	17	56	36	29	103	130	150	219	245	1164	1107	680	667	1330
Kanadagås	519	656	398	345	698	474	716	533	584	715	360	283	741	404	375	678	453	470	650	394
Vitkindad gås	6	4	5	8	14	18	19	22	5	12	9	16	14	7	17	17	8	14	29	34
Bläsand	2	9	5	6	1	11	1	2			5		14	12	1	14	8	4	6	9
Snatrand		2	4	10	3	5	13	9	8	2	4	6	17	37	23	34	23	30	16	25
Kricka	3	3	9	1	19	22	5	2	47	5	5	5	26	89	22	30	5	24	47	59
Gräsand	107	107	130	149	94	156	208	220	130	153	161	140	207	181	128	211	182	119	160	271
Stjärtand														1						
Årta								1						1		1				
Skedand		2			1	1	2		2			1			2					
Brunand		1	1			1		4					3						2	
Vigg	7	3		11	24	40	23	29	6	24	24	40	17	46	24	19	6	31	17	40
Ejder		1				2					1	2	1	1	1		1	1	1	
Knipa	25	17	10	35	25	40	30	23	31	34	63	41	30	60	40	45	51	37	44	38
Småskrake	231	282	278	285	337	223	283	292	365	376	384	473	591	632	460	419	447	428	473	458
Storskrake	100	55	90	112	64	48	55	62	63	46	56	53	59	82	29	49	32	29	26	31
Storlom	64	61	51	37	64	60	56	50	60	61	48	64	70	70	60	58	59	42	56	42
Skäggdopping	12	23	4	15	15	9	6	33	19	22	37	33	13	23	23	17	17	19	38	70
Storskarv	288	403	579	796	958	1094	1140	1534	1647	1971	2289	2919	3139	2869	3089	2973	2874	2502**	2185	2137
Gråhäger	5	8	6	7	6	8	10	12	11	22	13	17	10	9	8	8	6	8	7	8
Sothöna									2	6	1	3	1	1	3	4		1	2	1

Siffror med fet stil anger antalet revirhävdande individer.

Siffror med fet + kursiv stil anger antalet revir.

Övriga siffror anger antalet individer (utan utvärdering av ev. revirsbeteende).

Endast arter som bedöms som möjliga häckfåglar på Vänerns fågelskär redovisas i tabellen.

Bilaga 1 (sid 2)

Artnamn	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012	2013
Strandskata	50	67	48	66	57	68	57	58	62	66	59	69	64	61	74	54	83	76	94	87
M. strandpip			2	1	2	1			1	2	2	2	1		1	1	1	2	5	1
St. strandpip				1					1			1		1	1		1	2	1	1
Tofsvipa				1	4		1		7	8	7	8	8	11	22	9	13	7	13	12
Storspov											1									
Rödbena	1														1	1	1	1	1	1
Drillsnäppa	68	49	48	68	87	52	63	47	73	74	79	77	108	104	72	91	91	98	87	83
Roskarl	11	12	11	9	10	4	4	9	6	3	1		1		1	2	5	1		1
Kustlabb	1	1	1			1		1									2			
Dvärgmås	5	3	16	11	94	16	1		18	1+58	2+26	6+14	8+20	8+82	5+120	8+59	15+20	15+29	22+30	22+8
Skrattmås	2134	4925	4777	5590	6521	5366	4412	3591	5845	6713	5122	7435	7789	8086	7130	7717	8624	6775	7497	6839
Fiskmås	8332	9657	9273	9370	10411	11052	10511	10266	11384	11814	10448	13984	12524	14354	11398	12314	14462	13336	14081	10757
Silltrut	75	97	102	86	149	192	131	175	200	209	187	220	268	293	234	305	287	303	297	230
Gråtrut	6558	7617	7501	7589	7877	8137	7021	7460	8283	7580	6603	6838	6112	6947	5454	6594	6952	5939	5638	4704
Havstrut	780	860	780	755	813	693	753	683	788	712	685	709	739	759	635	632	611	533	534	546
Skräntärna	2	2	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1+2
Fisktärna	3095	3024	3185	3804	3474	3095	3612	3185	4411	4553	5448	4479	5249	5880	6115	5806	5418	5288	4767	4899
Silvertärna	227	272	287	345	322	387	625	384	558	522	436	520	654	809	768	800	901	1011	891	1007
Småtärna														1	1			1		
Svarttärna	4	2		1		1	1		2		1+1	1	3	1+4	1	1+1				

Siffror med fet stil anger antalet revirhävande individer.

Siffror med fet + kursiv stil anger antalet revir.

Övriga siffror anger antalet individer (utan utvärdering av ev. revirsbeteende).

Endast arter som bedöms som möjliga häckfåglar på Vänerens fågelskär redovisas i tabellen.

* I 2011 års resultat ingår en skattning (medelvärde för åren 2008-2010) av olika arters förekomst i område 1 och sydligaste delen av område 2 som inte inventerades 2011 (se dock storskarv).

** Storskarv totalinventerad även 2011.

Vänerns viken

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	16				
Grågås	819				
Kanadagås	48				
Vitkindad gås	5				
Kricka	7				
Gräsand	22	14	8		
Vigg	9	9			
Sjööorre	2	2			
Knipa	32		32		
Småskrake	35	12	16		
Storskrake	13	3	10		
Skäggdopping	44				
Storskarv				170	19
Fiskgjuse					1
Strandskata	17			13	
Mindre strandpipare	1			1	
Drillsnäppa	4			4	
Dvärgmås					3
Skrattmås	570				162
Fiskmås	1357				52
Silltrut	17				7
Gråtrut	241				139
Havstrut	47				20
Skräntärna	2				
Fisktärna	225				107
Silvertärna	2				
Kråka					2

Köpmannebro-Tösse skärgård

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	2				
Grågås	130				
Kanadagås	70				
Vitkindad gås	5				
Bläsand	2	2			
Snatterand	2	2			
Kricka	3	1	1		
Gräsand	41	30	10		
Knipa	2		2		
Småskrake	104	56	48		
Storskrake	3	2	1		
Storlom	18			11	
Skäggdopping	2				
Storskarv				258	19
Sothöna	1				
Strandskata	23			14	
Tofsvipa	1			1	
Storspov					2
Rödbena					3
Drillsnäppa	16			14	
Skrattmås	1333				91
Fiskmås	2960				107
Silltrut	102				3
Gråtrut	731				2
Havstrut	103				1
Fisktärna	335				20
Silvertärna	50				
Kråka	12				2

Lurö-Millesviks skärgård

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Grågås	28				
Kanadagås	90				
Vitkindad gås	2				
Gräsand	19	13	6		
Småskrake	67	33	31		
Storskrake	3	2	1		
Storlom	21			11	
Skäggdopping	2				
Storskarv				137	12
Havsörn					1
Brun kärrhök					1
Fiskgjuse	2			1	
Strandskata	33			18	
Tofsvipa	6			3	
Storspov					11
Rödbena					5
Drillsnäppa	28			18	
Roskarl	2			1	
Skrattmås	262				1
Fiskmås	1630				5
Silltrut	2				
Gråtrut	751				1
Havstrut	146				3
Fisktärna	766				
Silvertärna	219				
Kråka	2				

Segerstads skärgård med Kattfjorden

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	2				
Grågås	59				
Kanadagås	44				
Snatterand	2	1	1		
Kricka	5	5			
Gräsand	29	26	3		
Knipa	1				
Småskrake	37	18	19		
Storskrake	2	2			
Storlom	7			4	
Skäggdopping	2				
Storskarv				120	20
Lärfalk					1
Strandskata	13			9	2
Tofsvipa	1			1	
Drillsnäppa	12			9	
Dvärgmås	2				
Skrattmås	467				3
Fiskmås	1637				7
Silltrut	25				2
Gråtrut	697				15
Havstrut	53				
Fisktärna	361				
Silvertärna	161				
Stenskvätta	2				
Kråka	3				2
Korp	2				

Karlstad-Kristinehamns skärgård

Sammanfattning 2013

Art	Antal	Hane	Hona	Revir	Ej häckande
Knölsvan	3				
Grågås	12				
Kanadagås	49				
Vitkindad gås	2				
Snatterand	1	1			
Kricka	13	9	4		
Gräsand	32	26	6		
Vigg	12	11	1		
Knipa	3		3		
Småskrake	53	20	24		
Storskrake	1		1		
Storlom	3			2	
Skäggdopping	8				
Storskarv				240	4
Gråhäger					1
Fiskgjuse	2			1	
Strandskata	5			4	7
Tofsvipa	3			3	25
Kärrensäppa					1
Rödbena	2			1	
Skogssnäppa					1
Drillsnäppa	18			14	
Dvärgmås	18				
Skrattmås	2347				7
Fiskmås	899				10
Gråtrut	649				2
Havstrut	80				8
Fisktärna	1092				4
Silvertärna	488				3
Stenskvätta	1				
Kråka	4				1

Åråsviken

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Grågås	175				
Kanadagås	12				
Kricka	18	16	2		
Gräsand	5	4	1		
Småskrake	6	3	3		
Storlom	1			1	
Skäggdopping	8				
Strandskata	1			1	
Tofsvipa					2
Drillsnäppa	2			2	
Dvärgmåså	2				3
Skrattmåså	81				
Fiskmåså	75				
Gråtrut	4				
Havstrut	5				
Fisktärna	175				
Silvertärna	15				
Kråka	3				

Mariestads skärgård

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	1				
Grågås	11				
Kanadagås	33				
Vitkindad gås	4				
Bläsand	1		1		
Snatterand	9	7	2		
Gräsand	47	39	8		
Vigg	13	11	2		
Knipa	1		1		
Småskrake	70	39	29		
Storskrake	5	1	4		
Storlom	9			5	
Skäggdopping	3				
Storskarv				727	
Strandskata	15			11	3
Drillsnäppa	6			5	
Dvärgmås					2
Skrattmås	904				2
Fiskmås	526				3
Silltrut	6				
Gråtrut	839				1
Havstrut	47				2
Fisktärna	798				29
Silvertärna	15				
Kråka	6				

Djurö skärgård

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Grågås	63				
Kanadagås	2				
Gräsand	7	5	2		
Småskrake	27	7	7		
Storlom	4			2	1
Strandskata	2			2	
Drillsnäppa	3			3	
Skrattmås	132				4
Fiskmås	193				
Gråtrut	101				
Havstrut	12				
Fisktärna	116				2
Silvertärna	6				

Lidköpings skärgård med Kinnevik

Sammanfattning 2013

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	6				
Grågås	33				
Kanadagås	46				
Vitkindad gås	16				
Bläsand	6	6			
Snatterand	11	5	6		
Kricka	13				
Gräsand	69	35	14		
Vigg	6	4	2		
Alfågel	1		1		
Småskrake	64	28	34		
Storskrake	5		5		
Storlom	9			6	
Skäggdopping	3				
Storskarv				485	312
Gråhäger				8	1
Strandskata	22			15	1
Större strandpipare	2			1	
Tofsvipa	6			4	88
Drillsnäppa	19			14	
Skrattmås	743				4
Fiskmås	1493				64
Silltrut	78				
Gråtrut	691				160
Havstrut	53				2
Skräntärna					2
Fisktärna	1032				9
Silvertärna	51				1
Korp	5				

BILAGA 3

	1 Vänersborgsviken	2 Köpmannebro-Tösse skärgård	3 Lurö-Millesviks skärgård	4 Segerstads skärgård med Kattfjorder.	5 Karlstad-Kristinehamns skärgård	6 Åråsviken	7 Mariestads skärgård	8 Djurö skärgård	9 Lidköpings skärgård med Kinnevik	Vänern totalt
Skrattmåås	-22	-29	-37		+24	-		+25	-18	-9
Fiskmåås	-18	-36	-25	-15		+	-13	-56	-10	-24
Silltrut	-		-	-	s	s	+	-	-	-23
Gråtrut		-17	-18	-29		-	-15		-25	-17
Havstrut	+		+39		-	-		-	-	+2
Fisktärna	+37		+18	-13		-15	-24	+	+22	+3
Silvertärna	+	+	+24		+18	+	-	+	-	+13

Procentuell antalsförändring hos de sju vanligaste arterna av måsfåglar och tärnor i område 1-9 samt totalt i Vänern mellan åren 2012 och 2013. För de olika områdena redovisas endast förändring på >10 %. Då <100 individer ligger till grund för beräkningen anges förändring på >10 % endast med + eller -. (s = inga revirhävdande individer noterade i det aktuella området 2012 och 2013.)